

Usædvanlige tidsstrategier

Af Birte Bech-Jørgensen

Fotos Pia Hansen/BAM

Det følgende handler om hvordan oversete og ildstedte mennesker kan tage tiden i brug for at integrere sig i et socialt liv. Det sker uden at de – og vi – lægger mærke til det, dvs. det sker ganske upåagtet. Men før jeg når så langt, vil jeg redegøre for et fænomenologisk tidsbegreb, og siden vil jeg fortælle om en hjemløs der prøver at integrere sig ved hjælp af hvad jeg har kaldt “usædvanlige tidsstrategier”. Bredt beskrevet handler analysen om hvordan struktureringer af det sociale liv håndteres symbolsk, så betingelserne for en integration forbedres. Men allerførst en lille terminologisk udredning.

Udstødte og usædvanlige

Hjemløse bliver sædvanligvis kaldt udstødte. Udstødelse er et begreb for et strukturelt fænomen, nemlig at et samfund ikke har plads til alle sine borgere og udstøder nogle af dem, de der ikke lever som majoriteten af befolkningen. Begrebet udstødelse associeres desuden normativt med at dette ikke burde ske: et godt samfund bør have plads til alle sine borgere. Udstødelse forbindes da også teoretisk med begrebet integration. Altså, udstødelse og integration udgør et begrebspar.

Men de mennesker der kaldes udstødte, bryder sig ikke om den betegnelse. Nogle oplever sig ikke som udstødte, fordi de er integreret i deres egne miljøer. Nogle – måske de fleste – oplever betegnelsen “udstødt” som en stigmatisering, dvs. som en skam der påføres af andre, en skam som gør ham eller hende unormal, forskellig fra andre og nedværdiget. Til gengæld bekræftes “de normale” i deres egen normalitet, i og med at de overfører de egenskaber til “de udstødte” som de selv prøver at undgå, og som de måske også foragter. Den udstødte kom-

mer hermed til at fungere som en slags "beholder" der opsamler et samfunds uønskede egenskaber.

Samtidig reduceres den udstødte person til den egenskab der betragtes som skæmmende og fremtræder ikke som en hel person med mange andre egenskaber. Det får os til at overse de egenskaber som den udstødte person besidder, fx fantasi, livsmod og hjælpsomhed.

Hvor udstødelse er et begreb for strukturelle forhold, er usædvanlig et begreb for kulturelle forhold. I den følgende analyse bruger jeg betegnelsen "usædvanlig" i stedet for udstødt. At være usædvanlig handler for det første om at have andre sædvaner, om at leve efter normer og vaner der er anderledes end de sædvanlige. For det andet anses usædvanlige mennesker derfor for at være spændende og udfordrende, de får os til at tænke over livet og tænke på andre måder. Sindslidende kan være usædvanligt klartskuende. Kunstnere er også usædvanlige. Usædvanlige mennesker kan være inspirerende for alternativer, for livskunst.

For forskere er det usædvanlige en åbning i det givne og selvfølgelige, som det ifølge sagens natur er så svært at få øje på. Eller sagt på en anden måde: det usædvanlige er et brud i selvfølgelighedernes symbolske orden – et brud der åbner for at undersøge disse og hermed for at kunne sætte ord på upåagtede og komplicerede processer.

De usædvanlige mennesker jeg arbejder med for tiden er misbrugere, nogle er hjemløse, nogle er mere eller mindre sindslidende. De fleste af dem vil gerne deltage i et socialt liv, hvadenten det er i et herberg for hjemløse, et værested, et boligområde eller en arbejdsplads. Jeg har iagttaget at når de gerne vil deltage, og når de gerne vil leve et normalt liv, bruger de nogle tidsstrategier, som er mere eller mindre upåagtede.

Med tidsstrategier mener jeg kæder af handlinger, der retter sig mod at ændre den nuværende livssituation. Strategier er måder at undrage sig, modsætte sig eller at finde sig til rette indenfor hverdagslivets magtudøvelser. At de er usædvanlige betyder som sagt at de er anderledes end man skulle tro, og derfor fremkalder de undren og eftertanke.

Et eksempel er en kvinde der havde isoleret sig i sin lejlighed med sin store tørst. Jeg har kaldt hende Bella. Hun var i revalidering i Café Sonja i Sidegaden på Vesterbro i København. Da jeg talte med hende, undrede jeg mig over to forhold. Det ene var at hun hver dag kom 1 time til 1½ for tidligt på arbejde. En hel time for tidligt på arbejde??

Det andet var at hun også kiggede indenfor når hun havde fri eller var på ferie, og hun kunne godt finde på at give en hånd med hvis de manglede arbejdskraft i caféen. Hvorfor? Umiddelbart var der ikke nogen forklaring.

Men der var et fælles træk ved disse strategier, nemlig at de begge drejede sig om tid. Det har jeg beskrevet i bogen "Nye tider og usædvanlige fællesskaber." Her handler det om hjemløse i Aalborg.

Men først nogle overvejelser over det fænomenologiske tidsbegreb, siden vender vi tilbage til livet på Vesterbro og andre steder, altså blandt hjemløse i Aalborg.

Tid, oplevelser og handlinger

Det fænomen der kaldes tid, er ikke andet end oplevede handlingsforløb og begivenheder der er organiseret bevidsthedsmæssigt på (mindst) to planer: dels den indre tid, dels den ydre samfundsskabte tid.

Det er ikke nogen nyhed at der både findes en subjektiv oplevet tid og en objektiv målbare tid. Så vidt vides er den objektive målbare tid første gang beskrevet af Aristoteles omkring 350 år før Kristus (384-322 f.Kr.), og den subjektive tid er første gang beskrevet af kirkefaderen Augustin omkring 400 år efter Kristus (354-430 e.Kr.). Det er heller ikke nogen nyhed at der findes andre måder at beskrive tiden på, fx kosmologisk tid, fysisk tid, kalendertid, historisk tid, biologisk tid, cyklisk tid, reversibel og irreversibel tid m.m.

Men her drejer det sig altså både om den tid der opleves indefra, om den tid der kan observeres udefra og om forbindelserne mellem dem.

Den franske filosof, Henri Bergson, proklamerede i slutningen af 1800-tallet: "Tiden er en opfindelse, eller også er den intet." Han beskrev ikke bare den oplevede tid, men også forholdet mellem den indre og den ydre tid. Alfred Schutz arbejdede siden videre med Bergsons tidsbegreber som han omsatte til sociologi, idet han forbandt dem med både bevidsthed og handlinger.

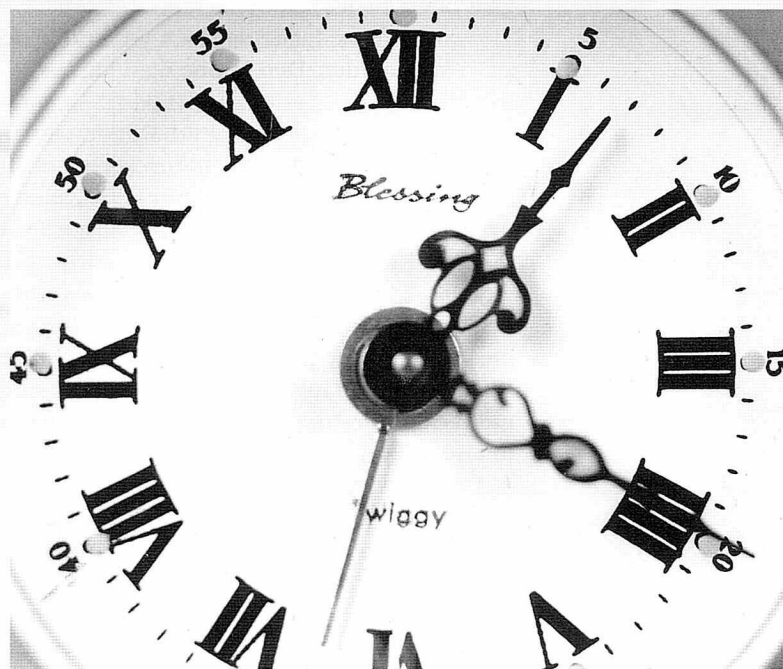
Tilbage til Bergson. Han kaldte den indre tid for *durée*, hvilket bedst kan oversættes ved varen, altså noget der varer, noget vedvarende.

Indre tid

Det der er vedvarende, er en indre strøm af oplevelser og begivenheder. Det er karakteristisk at disse oplevelser er udifferentierede. De griber ind i hinanden, og de forbinder sig med hinanden. *Durée* handler om at oplevelser fra forskellige livssituationer smelter sammen i et flydende kontinuum, i strømme af tid som

man så at sige kan flyde frit i. Når man befinder sig i den indre tid, kan man bevæge sig frit mellem forskellige oplevelser i livet, og man kan frit skifte mellem fortidige begivenheder og fremtidige muligheder, mellem erindringer og foregribelser.

Det sker umiddelbart og ureflekteret, og det formuleres ikke sprogligt. *Durée* er en subjektiv tidsmæssighed som ikke kan kontrolleres. Jeg vil derfor også beskrive *durée* som en vild tid.

Her vil jeg indskyde, at det er vigtigt at *durée* ikke forveksles med det ubevidste. *Durée* er upåagtet. Vi lægger ikke mærke til denne indre tid, vi synker ned i den og glemmer omverdenen. Men hvis nogen pludselig bryder ind i min indre tid og fx vanemæssigt siger: Hvad tænker du på? – så er det nogenlunde let at gøre rede for hvad det var for begivenheder jeg levede mig ind i, da jeg befandt mig i *durée*. Men det er som regel lidt irriterende at blive afbrudt i disse tidsstrømme, specielt fordi man absolut ikke tænker, men oplever. Man tænker først idet man begynder at fortælle om oplevelserne.

Durée er altså upåagtet og ikke ubevidst. Hvis det havde været det ubevidste der var i spil, ville jeg ikke kunne gøre rede for det. Der

ville have været nogle mere eller mindre kraftige blokeringer mod at beskrive hvor jeg lige var henne.

Klokketid

Der er som sagt ingen kronologi i indre tid. Det er der til gengæld i den ydre tid, den samfundsskabte tid. Den ydre tid er differentieret. Den er opdelt i ensartede kvalitetsløse segmenter der kan tælles og måles, analogt til at vi måler strækninger med et målebånd. Den ydre tid er altså kvantificeret og rumliggjort. Den bliver målt i sekunder, minutter, timer, dage, uger, måneder, år osv. Den ydre tid bliver kaldt klokketiden. Den kunne også kaldes for normaltiden.

Klokketiden er en social tid. Den muliggør samtidighed, altså at folk kan mødes på bestemte tidspunkter, gå på arbejde til tiden, overholde tidsfrister, aftale hvem der gør hvad hvornår. Klokketiden fremtræder som en upåvirkelig social struktur, der regulerer de daglige aktiviteter på en måde der fremtræder nærmest lige så selvfølgelig som at trække vejret. Hermed bliver klokketiden uundværlig som en mere eller mindre upåagtet symbolsk magt i et foranderligt samfund som det senmoderne.

Den indre tids flydende tilstande kan derimod ikke reguleres. Oplevelserne har deres egen uregerlige tid. Alle har oplevet at tiden kan stå stille, når man keder sig og ikke har noget at lave. Og tiden kan flyve afsted, når man er i gang med noget der er spændende og dejligt. Når vi overgiver os til den indre tids flydende tilstande, er vi udenfor den kvantificerede tids symbolske magt, udenfor ydre begivenheder og sociale strukturer.

Kropsbevægelser

Ydre og indre tid er inkompatible. Men de kan forbindes, og der kan skabes overgange. Disse overgange skaber folk selv. Schutz beskriver hvordan forbindelser og overgange mellem ydre og indre tid skabes på to måder: dels reflektivt, idet indre tids udifferentierede oplevelser projiceres over i klokketiden, dvs. der skelnes mellem dem, og de ordnes i rækkefølger og sammenfald. Dels gennem kropsbevægelser og handlinger.

Her skal det bare nævnes at Schutz beskrev tre begreber for handlinger og tidsmæssig bevidsthed, nemlig for det første *act*, som er den afsluttede handling, og som er forbundet

med erindringer. For det andet kan *act*, den afsluttede handling, i forestillingen projiceres ind i fremtiden, dvs man foregriber fremtiden ved at forestille sig den afsluttede handling. Det kaldte Schutz et *project*. For det tredje *action*, som er den handling der er i gang, og som ustandseligt forvandler fremtid til fortid. *Action* er forbundet med opmærksomhed og refleksivitet (Schutz 1967: 57-66).

Gennem kropsbevægelser, handlinger og forskellige bevidsthedsformer såsom opmærksomhed, refleksivitet og forestillinger, skabes altså forbindelser og overgange mellem indre og ydre tid.

At vi bruger metaforer som at tiden næsten går i stå, eller at tiden snegler sig afsted, eller at tiden flyver afsted, henviser netop til kropsbevægelser. Kommunikationen hører også til blandt kropsbevægelserne. Når jeg taler, oplever den anden min tale som en række begivenheder i ydre tid, men fortolkningen foregår i den indre tid. På et tidspunkt vil den anden måske udtrykke sin tolkning gennem kritiske spørgsmål og kommentarer, altså gennem tale, mimik og gestus. Nu bliver det muligt for mig at tolke det den anden siger og svare på det. I samtale-situationer sker der således en kommunikativ forening af indre og ydre tid. Det kalder Schutz for det levende nærvær, *the vivid presence* - hvor nærvær er det egentlige begreb for nutiden.

Nutiden skal således ikke betragtes som et punkt på en linie, men derimod som en tilstand, et forløb hvor fremtid ustandseligt forvandles til fortid. Nutiden kalder den franske filosof Ricoeur derfor for den-tid-vi-er-i (Kemp 1996: 39), hvilket jo ligner Schutz' begreb "det levende nærvær".

Altså: Når vi gør noget, bevæger os, taler med hinanden, skaber vi sammen et nærvær og en nutid der kan forbinde vores indre oplevede tid med den sociale tid, klokketiden. Netop dette vender vi straks tilbage til.

Overgange og mellemtider

Den italienske kultursociolog Alberto Melucci har konkretiseret Schutz' tidsmæssige perspektiv en smule. Han bemærker at kulturen har den funktion at skabe midler til at udtrykke indre tid, fx gennem kunst, leg, myter og hellige ritualer. Desuden kan indre tid udtrykkes individuelt i drømme, fantasi og kærlighed.

En fleksibel overgang mellem indre og ydre

tid, fortsætter han, synes i dag at være en af de vigtigste betingelser for personlig balance. Når den ydre tid regulerer hverdagslivet, opstår der sygdomme som er kroppens stumme svar på en verden der forandrer sig for hurtigt.

De muligheder der åbner sig for os i et senmoderne samfund, er nemlig grænseløst flere end vi har kapacitet til at håndtere. Samfundsskabte forandringer fortsætter uafhængigt af vores hverdagsliv, og vi bliver tvunget til igen og igen at fortolke fortiden i lyset af de utallige nye data der akkumuleres i nutiden. Samtidig hviler fremtiden tungt på os og tvinger os til at vælge, forudsige og beslutte. Depressioner, stress og angst er de fysiske og psykiske svar på den ydre tids pres, for mange valg og for mange afkald på muligheder der syntes indenfor rækkevidde, slutter Melucci (1996: 19-20).

Med andre ord: Folk trives meget dårligt, når den ydre tid dominerer, og når de ikke har opøvet strategier til at forbinde klokketiden med de indre strømme af oplevelser.

Hvis derimod den indre tid dominerer, sætter vi os uden for den ydre tids reguleringer. Vi "melder os ud af samfundet". Det gør vi bl.a. i ferier eller til fester, hvor vi overgiver os til strømme af dionysiske oplevelser. Med andre ord: hvor vi forbinder indre og ydre tid på måder, så oplevelsernes tid får overtaget, mens klokketidens magt over kroppene reduceres til det nødvendige minimum.

For usædvanlige mennesker er det ikke en undtagelse at de lader indre tid dominere. Og kunst er som Melucci sagde, et middel til at udtrykke indre tid, og for at frembringe kunst må kunstnere overgive sig til den indre tid. Det samme gør misbrugere idet de hengiver sig til rusen. Og sindslidende lader sig synke ned i den indre tids strømme, når den ydre verden bliver for pågående.

Nu bliver det meget svært, for ikke at sige umuligt, at overholde de aftaler og tidsfrister som systemet pålægger dem, til undren eller irritation for socialrådgivere, læger eller sygeplejersker, som dog af erfaring ved at de må acceptere at usædvanlige mennesker ikke kan overholde de få tidsaftaler de har.

At trække sig tilbage til den indre tids strømme af oplevelser er en af de mere kendte tidsstrategier. Men hvis folk gerne vil integreres, må der andre strategier til.

En vellykket integration forudsætter som

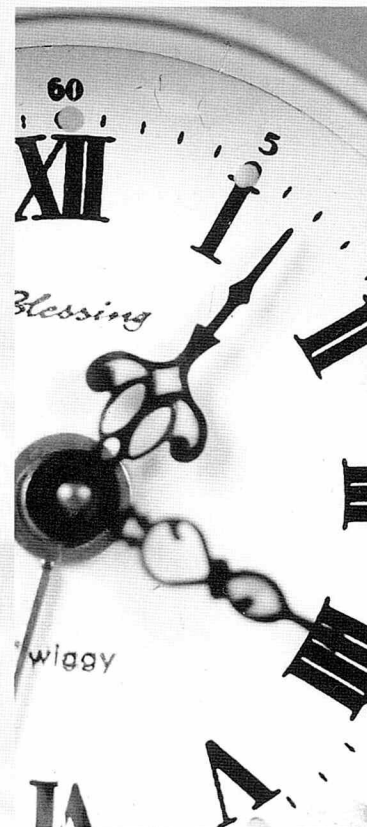
sagt en fleksibel overgang mellem ydre og indre tid. Denne overgang har jeg kaldt et tidsmæssigt mellemrum, eller lidt mere mundret: en mellemtid. Bella skabte sig netop et tidsmæssigt mellemrum mellem sin oplevede tid og klokketiden ved at komme for tidligt på arbejde. At komme for tidligt handlede om at der var plads til at hun fik sig en kop kaffe, røg en smøg og sludrede med andre ansatte og stamgæster i caféen, før hun begyndte dagens arbejde.

Denne tidsmæssige strategi kunne - for forsåvidt Bella havde lyst til at være sammen med andre - kaldes et lystfyldt forsvar mod stress. Under alle omstændigheder betød den at Bella ikke blev stresset, hvad mange langvarigt arbejdsløse mennesker gør i en periode mens de vænner sig til at gå på arbejde. En anden tidsmæssig strategi kunne være at komme for sent eller blive væk et par dage eller en uges tid. Det er en kropslig tilbagetrækning der også skal ses som et forsvar mod stress. Hvad det indicerer er at det tager tid at vænne sig til at arbejde, når man har været arbejdsløs længe.

Anton

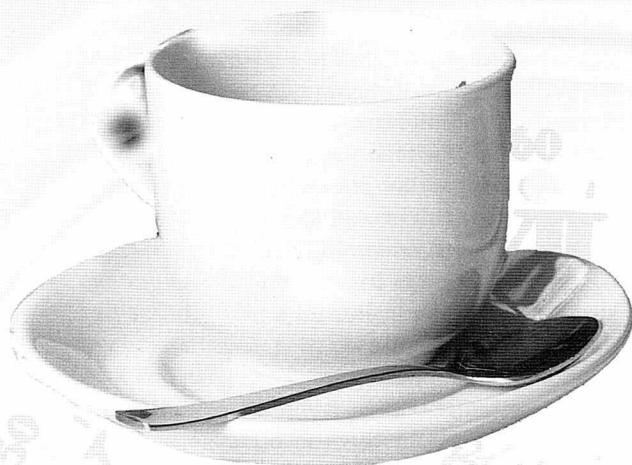
Et andet eksempel er Anton, og ham vil jeg beskrive mere indgående som et eksempel på hvor svært det kan være at integrere sig i et lokalt hverdagsliv. Han er hjemløs i Aalborg, og han har i lange perioder holdt til på Banegården i Aalborg sammen med andre hjemløse. Han har drukket meget i mange år, faktisk siden han var stor dreng. Han er nu godt 40 år.

Anton er ikke hjemløs i den forstand at han ikke har et sted at bo. Han har nemlig et kælderværelse. Ifølge socialpsykiateren Preben Brandt handler hjemløshed

ikke kun om at være uden bolig, men først og fremmest om at være massivt udstødt af samfundet, både i forhold til familiære netværk, offentlige netværk og arbejdsmarkedets netværk. Psykologisk set handler hjemløshed om ikke at være i stand til at bruge samfundets institutioner, om at have svært ved at skaffe sig en bolig, bevare den og klare sig i den. Eller måske endda om ikke at ville have en bolig (Brandt 1999: 43).

Anton har tidligere haft en lejlighed, som han blev smidt ud af fordi han ikke betalte sin husleje i meget lang tid. Han har som sagt et lille kælderværelse, som han aldrig opholder sig i. Der er ingen møbler eller husgeråd. Alt er solgt på tidspunkter hvor han manglede penge til at vedligeholde sit misbrug. Nu skal han så prøve at bo i en lejlighed igen, nemlig i en såkaldt "Prøve-at-bo-lejlighed",¹⁾ men det skete ikke fra den ene dag til den anden. Det tog sin tid.

Forandringer

Store forandringer i livet sker ikke på een gang, men forløber i perioder. Det gjaldt også forandringerne i Antons liv. Lad os lige se lidt mere generelt på forandringsprocesser.

Ifølge den engelske antropolog Victor M. Turner ser det ud til at gælde for alle samfund at kritiske situationer i livet, fx fødsel, pubertet, ægteskab, død ledsages af bestemte ritualer. Det gælder også andre forandringer fra en tilstand til en anden, fx årets høst eller krig. Ritualerne er mest synlige i små traditionelle samfund (Turner 1972: 338).

I et senmoderne samfund hvor traditioner har mistet deres gyldighed i et omfang så Giddens taler om post-

traditionelle samfund, er mange ritualer forsvundet. Men netop de ovennævnte livssituationer markeres stadig af ritualer.

At hjemløse får en bolig, er en forandring fra en tilstand til en anden, men den markeres ikke af ritualer. I stedet ledsages den af socialarbejdernes bestræbelser på at hjælpe de hjemløse med at bo. Men forandringerne kommer selvfølgelig kun i gang, når de hjemløse selv gør noget. Her kommer Antons integrationsstrategier ind i billedet. Ikke overraskende er disse tidsmæssigt strukturerede.

Forandringer fra en tilstand til en anden indeholder, ifølge Turner, tre perioder. Den første er en løsrivelse fra et sæt kulturelle betingelser. Den anden periode karakteriseres af tve-tydighed. Man er ikke den samme som før, og man er endnu ikke blevet en anden. Man har forladt den gamle tilstand og står på tærsklen til en ny livssituation hvis betingelser endnu ikke er kendte. Turner kalder netop denne anden periode for *the liminal period*, tærskelperioden. Det er en labil periode, en periode med eftertænksomhed og forsøg på at finde sig til rette med en anden livsmåde.

I den tredje periode befinder man sig igen i en stabil tilstand. Man har fundet sig til rette indenfor de nye betingelser for hverdagslivet.

Brud med hjemløshedens onde cirkel

Tilbage til Anton. Den første periode var kendetegnet af at han brød hjemløshedens onde cirkel. Det er et brud med den tilstand at den hjemløse ikke hører til nogen steder, hvor han skal være kreativ hver gang han skal finde et sted at overnatte, og hvor den dermed forbundne uro og utryghed forstærker misbruget og den voldsomme adfærd. Folk ser skævt til ham og bliver bange for ham, han bliver jaget væk

fra sine opholdssteder, han får karantæne fra væresteder og varmestuer, og kommer i detention eller fængsel. Disse kulturelt betingede måder at holde hjemløse udenfor samfundet holder ikke bare deres uro og utryghed i live, men også drikkeriet og den voldsomme adfærd.

Det var denne onde cirkel Anton skulle bryde, hvis han skulle bo i en lejlighed. Og det begyndte han så på.

En af Antons strategier var at komme for tidligt til aftalte møder med de socialarbejdere der havde taget initiativ til at skaffe ham en bolig. At han kom tre kvarter til en time for tidligt til møderne, var den samme tidsstrategi som Bella brugte. Han skabte sig en fleksibel mellemtid, og det gjorde han ved at snakke i eet væk med de socialarbejdere der var i nærheden.

Denne snakken kan ses som en symbolsk repræsentation af hans indre tidsstrømme, men den var også en uafbrydelig fortælling om at foregribe fremtiden. Altså, en fortælling der var udtryk for en orientering mod fremtiden, et projekt.

En anden strategi var - lige modsat - at forhale tiden. Han havde gennemgået en lynhurtig afrusning, så overgangen mellem et liv i druk og et alkoholfrit liv blev meget brat. Han skabte sig nu en fleksibel mellemtid ved at trække tiden for indflytningen ud. Han blev ved at sove i Herberget, selvom hans lejlighed stod og ventede på ham. Det skyldtes også at han havde vænnet sig til at sove sammen med andre hjemløse på Herberget, og han var bange for at være alene.

Tvetydigheder

Den anden periode, siger Turner, er en tilstand der er forskellig fra både fortiden og fremtiden. Den er hverken det ene eller det andet, og alligevel er den begge dele. Fortiden og fremtiden mødes i en tvetydig livssituation. Med den tyske filosof Ernst Blochs ord kunne man tale om en endnu-ikke situation - et slip mellem kendte og endnu-ikke kendte situationer. I denne tvetydige overgang er håbet udtryk for livsmod, og det er en drivkraft i forandringer (Bloch 1970: 214). For Anton var perioden præget af håbet om en normal tilværelse - et håb der også var forbundet med en nøgtern erkendelse af at hvis han ikke holdt op med at drikke, ville han ikke kunne leve ret meget længe-

re. Kroppen var ved at sige stop, sagde han. Døden var nærværende, men det var et nærvær der skabte håbet om et bedre liv.

For Anton var tvetydighederne forbundet med at han, som han sagde, ikke kunne se for sig hvordan hans lejlighed skulle blive til et hjem. Han havde tidligere haft kone og børn, bolig og arbejde, men det var konen der tog sig af det hjemlige. Han anede simpelthen ikke hvad han skulle gøre for at foregribe den fremtidige bo-situation. Det projekt skulle hans støtteperson så hjælpe ham med, 15 timer om ugen.

Tidsstrategier

Men under selve indflytningen mislykkedes Antons tidsmæssige strategier. Hans støtteperson skaffede ham de mest nødvendige møbler fra en genbrugsstation, og hans mor som han nu havde genoptaget forbindelsen med, hjalp også til. Anton skulle selv vælge møbler, men opgav. Andre valgte for ham. Han kunne ikke løfte møblerne, og selvom andre flyttede for ham, var han enormt træt. Han var stresset af uoverskueligheden og havde abstinenser efter den lynhurtige afrusning. Kroppen var svækket af mange års alkoholisme, og hans mavesår gjorde ondt. Han var ikke bare ude at stand til at forestille sig hvordan hans lejlighed skulle blive til et hjem, han var også fysisk ude af stand til at lade kropsbevægelserne forbinde indre oplevelser med socialt strukturerede aktiviteter.

Da Anton senere var flyttet ind i lejligheden, kom hans støtteperson et par gange om ugen kl. otte om morgenen for at hjælpe ham i gang med dagens aktiviteter. Han glædede sig til hun kom. Han havde været oppe siden klokken fem og havde lavet kaffe og dækket kaffebord flere timer før hun kom. Han foregreb altså et fremtidigt hændelsesforløb, og også denne foregribelse skabte en fleksibel overgang mellem indre og ydre tid - altså, igen et eksempel på et tidsmæssigt mellemrum.

En anden strategi var at strukturere sin dag og sin uge næsten som et skoleskema. Han havde brug for det, sagde han. Idet han ordnede sine daglige projekter i tidsmæssige rækkefølger og sammenfald, indrettede han sig efter klokketiden i et omfang, så han var nær ved at blive stresset. Han aftalte med sin støtteperson at når han ikke overholdt sit skema, skulle de prøve at skabe alternativer der var mere moti-

verende. Da han fx holdt op med at komme til den frivillige sociale aktivering, opsøgte han i stedet sine forældre og sin søster, og han begyndte at spille fodbold i parken eller på stadion.

For det tredje skrev Anton sine aftaler, og det han skulle huske at tale med sin støtteperson om, op på små gule sedler som han satte op i lejligheden. At han således var meget nøjeregnende med at overholde aftaler, var netop en strategi der skulle forhindre ham i lade sig oversvømme af de indre tidsstrømme. Det mislykkedes når nogle af de gule sedler blev væk eller blev byttet rundt.

Anton forsøgte altså at skabe overgange mellem sine oplevelsers flydende forløb og den målbare klokke-tid. Med andre ord: Han forsøgte at skabe tidsmæssige balancer. Denne strategi mislykkedes tit for ham, og han blev stresset. Derfor måtte han, som han sagde, tage een dag ad gangen, og se hvad der sker. Det svære ved denne strategi er at undgå at oplevelsernes tid igen tager overhånd.

Det sker kun alt for let. Når Anton forsøger at foregribe fremtidige begivenheder, er de – som Schutz siger – allerede sket i forestillingen. Projekter strukturerer hans tanker, længe før de har fundet sted. Udenforstående kan ikke umiddelbart vide hvilke fremtidige begivenheder der foregribes i hans indre tid og kan derfor have svært ved at tolke hans adfærd. Men erfarne socialarbejdere kan mærke den uoverskuelighed han kan opleve, når mange små projekter blander sig med hinanden og ikke kan ordnes i tidsmæssige rækkefølger og samtidigheder, som fx da han skulle flytte ind i lejligheden.

For mennesker der har været udstødt i mange år, tager det lang tid at integrere sig. Måske lykkes det ikke, selvom de er motiverede og får støtte. Integrationsprocesserne er en usikker og til tider farefuld rejse mod et ukendt hverdagsliv. Således viste det sig at Anton havde lidt af depressioner siden han var ung, og den eneste behandling han havde fået, havde han givet sig selv ved at drikke sig fra sans og samling i årevis. Da han holdt op med at drikke, meldte depressionen sig for fuld styrke. Han måtte lade sig indlægge på Psykiatrisk Sygehus i en periode. Han blev udskrevet og indlagde sig siden igen. I en periode kom han på et sømandshjem i en anden by, hvor han tidligere havde været, og hvor han befandt sig godt. Tilbage i Aalborg orienterede han sig igen mod at bo i sin lejlighed, og han genoptog nogle af de tidsmæssige strategier han havde brugt før, fx at komme for tidligt til møder og snakke nærmest manisk i eet væk.

Han er altså endnu ikke kommet igennem den tvetydige periode, hvor han både bor og ikke bor i sin lejlighed. Men han har fået lovning på at han kan beholde lejligheden. Så erfaringerne med at hjælpe hjemløse med at bo har været så positive, at boligselskabet har stillet en ny lejlighed til rådighed for en anden hjemløs.

Birte Bech-Jørgensen er forskningsprofessor på Aalborg Universitet, Institut for Sociale forhold og organisation.

Artiklen er en let bearbejdning af et foredrag, der blev holdt på en konference om tid og langsomhed i september 2001 på RUC, Institut for Miljø, teknologi og samfund.

Referencer

- Bech-Jørgensen, B. 1994: *Når hver dag bliver hverdag*. København: Akademisk Forlag
- Bech-Jørgensen, B. 2001: *Nye tider og usædvanlige fællesskaber*. København: Gyldendal
- Bloch, E. 1970: *Spor*. København: Tiderne Skifter
- Brandt, P. 2000: *Udelukkende velfærd*
- Kemp, P. 1996: *Tid og fortælling. Introduktion til Paul Ricoeur*. Aarhus Universitetsforlag
- Melucci, A. 1996: *The playing self*. Cambridge University Press
- Schutz, A. 1967: *The Phenomenology of the Social World*. Northwestern University Press
- Schutz, A. 1975: *Hverdagslivets sociologi*. B. Ulf-Møller (red). København: Reitzel
- Turner, V.W. 1972: *Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites de Passage*. I *Reader in Comparative Religion*, ed. Lessa and Vogt, 3. edition. Harper and Row.

Noter:

1. Lejligheden var en såkaldt "Prøv-at-bo-lejlighed" i et almennyttigt boligselskab i Aalborg. Konceptet var udarbejdet af "Brobyggerselskabet" som er en knop-skydning på den kommunale forvaltning i Aalborg Kommune, dvs. en lille organisation udenfor det kommunale bureaukrati, hvis formål er at bygge bro mellem kommunen og de frivillige sociale organisationer i Aalborg der arbejder med hjemløse (især Kirkens Korshær, men også Frelsens Hær og KFUM's sociale arbejde, se Social Kritik nr. 73, 2001). Brobyggerselskabet står som lejere af lejligheden, og betingelserne for at få lejligheden er at den hjemløse skal afruse sig og acceptere at modtage støtte 15 timer om ugen i det første år. Hvis det går godt, kan den hjemløse beholde lejligheden, og støtten kan nedtrappes. I Aalborg Kommune er der oprettet 78 forskellige typer af boliger og overnatningsmuligheder til hjemløse siden 1994, bl.a. en Skurby, opgangsfællesskaber, Natvarmestue, et alternativt pensionat, små bofællesskaber samt udsøvningsboliger for forskellige grupper af hjemløse.